

ZAPOBIEGANIE AGRESJI I PRZEMOCY W SZKOLE

Agresja i przemoc to zjawiska, które stają się coraz większym problemem w polskich szkołach. Media pełne są doniesień o kolejnych przypadkach pobic uczniów przez rówieśników, znęcania się psychicznego, przemocy nauczycieli wobec dzieci, ale coraz częściej także agresji uczniów wobec nauczycieli.

Należy zwrócić uwagę, że obniża się wiek zarówno sprawców, jak i ofiar przemocy w szkole.

„Agresja” i „przemoc”, są to pojęcia, które często używane są zamiennie, ale bywają też trudne do odróżnienia w praktyce.

AGRESJA – świadome zamierzone działanie, mające na celu wyrządzenie komuś szkody – fizycznej, psychicznej lub materialnej. Charakterystyczną cechą agresji jest używanie przez kogoś siły fizycznej lub psychicznej wobec osoby o zbliżonych możliwościach, mającej zdolność skutecznej obrony.

PRZEMOC - wykorzystanie swej przewagi nad drugim człowiekiem (fizycznej, emocjonalnej, społecznej, duchowej). Mamy z nią do czynienia, gdy osoba słabsza (ofiara) poddana jest przez dłuższy czas negatywnym działaniom osoby lub grupy osób silniejszych (sprawcy przemocy).

MECHANIZMY I PRZYCZYNY ZJAWISK AGRESYWNYCH TKWIĄ W KILKU OBSZARACH:

1. Czynniki biologiczne:

- Czynniki temperamentne - dziecko o „gorącym” temperamencie jest bardziej narażone na

wytworzenie u siebie wzorca agresywnych zachowań.

- Wysoki poziom hormonów, zwłaszcza testosteronu u chłopców.

- Zaburzona dynamika przebiegu procesów nerwowych (np. nadpobudliwość psychoruchowa,

- która wiąże się m.in. ze wzmożoną aktywnością i problemami w kontrolowaniu swojego zachowania).

2. Wpływ środowiska rodzinnego:

- Brak ciepła i zaangażowania w sprawy dziecka,

- Przyzwalająca i tolerancyjna postawa wobec dziecka, szczególnie wobec jego zachowań agresywnych w stosunku do otoczenia, często połączona z brakiem jasnych norm wobec dopuszczalności agresji (tzw. wychowanie bezstresowe),

- Brutalne, agresywne zachowanie rodzica (takich zachowań można nauczyć się przez obserwację lub bycie obiektem takich zachowań).

3. Wpływ grupy rówieśniczej:

- Naśladowanie agresywnych zachowań tych osób, które są ważne i atrakcyjne w grupie

(np. starsi koledzy).

- Zmniejszenie się osobistej odpowiedzialności za agresywne zachowanie, poprzez

„rozłożenie” jej pomiędzy więcej osób („wszyscy to robią”).

- Zmniejszenie kontroli nad swoim agresywnym zachowaniem pod wpływem grupy.

4. Wpływ środowiska szkolnego:

- Czynniki związane z organizacją nauczania - nuda, brak zagospodarowania czasu, ograniczenia przestrzeni, zagęszczenie, nadmiar bodźców, hałas, brak możliwości odprężenia i relaksu (dla uczniów i nauczycieli), brak zajęć pozalekcyjnych.

- Niewłaściwy system norm - np. system norm niejasny, niespójny lub normy „podwójne” inne są deklarowane, a inne rzeczywiście obowiązują, normy przestrzegające użycie siły, nieprzestrzeganie norm przez osoby znaczące.

- Niewłaściwa reakcja na zachowania agresywne - reakcje niekonsekwentne, bagatelizowanie przez nauczycieli niektórych agresywnych zachowań uczniów, brak reakcji na drobne wykroczenia, brak skutecznej mediacji w przypadku konfliktów.

- Czynniki związane z relacjami uczeń – nauczyciel - rodzic (sprzeczność interesu, brak autentycznego dialogu i kontaktu, niewłaściwy sposób komunikowania się nauczycieli z uczniami).

Najczęściej spotykane formy przemocy szkolnej:

- **Fizyczna** – bicie, kopanie, plucie, szarpanie, wymuszanie pieniędzy, podstawienie nogi, zabieranie przedmiotów. Przemoc fizyczna może być stosowana bezpośrednio (gdy sami jesteśmy jej sprawcami), lub pośrednio gdy skłaniamy do tego innych.

- **Słowna i niewerbalna** – dokuczanie, przezywanie, wyśmiewanie, wyszydzanie, obrażanie, ośmieszanie, grożenie, rozpowszechnianie plotek i oszczerstw (osobiście, za pomocą internetu, telefonów komórkowych), pokazywanie nieprzyzwoitych gestów.

W szkole najczęściej mówimy o przemocy rówieśniczej. Najpopularniejszą formą jest tzw. Fala uczniowska (grupowe prześladowanie uczniów klas pierwszych przez starszych kolegów).

- Nadmierne i wygórowane wymagania, surowe oceny, zastraszanie uczniów (tzw. Fala nauczycielska – „nie musicie chodzić do tej szkoły”, „pokażemy wam, że nic nie umiecie”).
- Zmuszanie uczniów do bezwzględnego podporządkowania.
- Stosowanie nadmiernych kar i konsekwencji nie związanych z zachowaniem ucznia.

Jak rozpoznać ofiary i sprawców przemocy?

- Dziecko takie jest często wyśmiewane, ośmieszane, poniżane, zastraszone, zmuszane do wykonywania poleceń kolegów, często też nosi nieprzyjemne przezwisko.
- Może szukać swoich rzeczy, które często są chowane, rozrzucone albo też niszczone.
- Ma wyraźne ślady fizyczne – zadrapania, sińce, także podarte lub zniszczone ubrania.
- Często płacze lub wygląda na osobę smutną, nieszczęśliwą
- Może przejawiać nieoczekiwane zmiany nastroju – od smutku do irytacji lub nagłych wybuchów złości.
- Jest izolowane, nie zapraszane do wspólnych działań, w czasie podziału na grupy zostaje samo, jako ostatnie wybierane jest do grupy,
- Ma problemy w głośnym wypowiedaniu się na lekcji.
- Traci zainteresowanie nauką, pogarszają się jego stopnie,
- Spóźnia się do szkoły lub zaczyna chodzić do niej dziwną okrężną trasą albo zaczyna jej unikać, wagaruje,
- Przerwy spędza samo lub stara się trzymać w pobliżu nauczyciela,
- Nie bierze udziału w imprezach i wyjazdach klasowych lub trzyma się podczas nich obok dorosłych,
- Nie ma kolegów, nikt nie przychodzi do jego domu i ono samo też nikogo nie odwiedza,
- Skarży się na częste bóle głowy, brzucha, ma kłopoty ze snem, krzyczy lub płacze w nocy,
- Domaga się od rodziców dodatkowych pieniędzy.

UCZNIOWIE STOSUJĄCY PRZEMOC zazwyczaj są:

- starsi, silniejsi, lub bardziej sprawni fizycznie od swoich ofiar,
- aktywni i energiczni, starają się dominować nad otoczeniem i próbują podporządkować sobie innych,
- są impulsywni, łatwo wpadają w gniew, często są napięci lub sfrustrowani, nie przestrzegają norm i reguł,
- często wpadają w „złe towarzystwo”, dosyć wcześnie zaczynają pić alkohol, popełniają kradzieże i wchodzą w konflikty z prawem,
- często się buntują, przeciw dorosłym, chociaż mogą też bać się silniejszych od siebie,
- mają opinię „twardych”, nie przejawiają wstydu, poczucia winy i empatii wobec innych,
- są raczej pewni i zadowoleni z siebie,
- zazwyczaj mają grupę osób, wśród których cieszą się popularnością,
- im są starsi, tym bardziej mają negatywny stosunek do szkoły i tym gorsze oceny.

Jak zapobiegać agresji i przemocy w szkole?

Aby móc w szkole, skutecznie zapobiegać tym niekorzystnym działaniom należy zbudować na jej terenie systemowe podejście, które wymaga jednocześnie czasu i podjęcia wielu kroków. Oznacza to, że podejmowane działania będą miały charakter ciągły i systematyczny oraz, że obejmą całą społeczność szkolną – nauczycieli, rodziców i uczniów. Każda z tych grup powinna być objęta edukacją na temat agresji i przemocy, a osoby, które potrzebują pomocy, powinny ją otrzymać. Tak więc muszą być jasne, wspólne dla wszystkich zasady i procedury interwencji i postępowania w przypadkach agresji i przemocy – zarówno doraźne, jak i długofalowe. Wewnętrzna polityka szkoły wobec przemocy stanie się skuteczna tylko wówczas, gdy będzie wspólną decyzją grona nauczycielskiego. Powstanie i wdrożenie skutecznego programu przeciwdziałającego przemocy wymaga włączenia w działania wszystkich nauczycieli, jak również pracowników niepedagogicznych szkoły.

Działania zapobiegające agresji i przemocy w szkole powinny być realizowane jednocześnie w kilku obszarach. Na przykład mogą to być:

1. Działania na poziomie całej szkoły:

- diagnoza problemu,
- szkolenia i grupy wsparcia dla nauczycieli,
- edukacja rodziców,
- stworzenie jasnego systemu norm i zasad szkolnych oraz konsekwencji za ich nieprzestrzeganie,
- konferencje i inne akcje szkolne na temat problemu agresji (znęcania się) w szkole,
- współpraca szkoły ze środowiskiem lokalnym,
- lepszy nadzór nad uczniami w czasie przerw,
- atrakcyjne miejsca przerw (boiska szkolne),
- dyżury dorosłych w niebezpiecznych miejscach i zmniejszenie dostępu do nich,
- zaufana osoba, do której można zwrócić się w sprawach agresji i przemocy,
- telefon kontaktowy w sprawach agresji i przemocy.

2. Działania na poziomie klasy:

- wspólnie ustalone reguły (zasady) mające na celu zapobieganie przemocy (w tym także jasno określone sankcje),
- zajęcia profilaktyczne i psychoedukacyjne dla uczniów,
- regularne rozmowy z uczniami na temat problemów klasowych,
- współpraca uczniów w nauce,
- spotkania: uczniowie – nauczyciele – rodzice,
- wspólne pozytywne działania,
- organizacja nauczania z wykorzystaniem metod interakcyjnych, np. pracy w małych grupach,
- nagradzanie dobrych zachowań uczniów.

Bardzo ważnym elementem są działania związane z pomaganiem konkretnym osobom – ofiarom, sprawcom i świadkom przemocy.

Instytucje i osoby, które mogą pomóc szkole w sprawach agresji i przemocy

to m.in.: władze lokalne, szczególnie oświatowe, PPP, punkt interwencji kryzysowej, świetlica socjoterapeutyczna, sąd, policja, pełnomocnik urzędu miasta i gminy ds. profilaktyki, i rozwiązywania problemów alkoholowych, kuratorzy sądowi, pracownicy pomocy społecznej.